

Ο ΝΙΚΟΣ ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗΣ

ΌΤΑΝ, ΠΡΙΝ από κοντά τριάντα πέντε χρόνια, έπειθα, όχι χωρίς δυσκολία, τον Νίκο Χουρμουζιάδη να σκηνοθετήσει στη νεοσύστατη Πειραματική Σκηνή της “Τέχνης”, δεν μπορούσα να φανταστώ πόση σημασία θα είχε αυτή η “αταξία” για τη συνέχεια της ζωής του. Ο δεινός κλασικός φιλόλογος και δημοφιλής πανεπιστημιακός δάσκαλος ανακάλυψε όψιμα, στα πενήντα του, ότι μια άλλη μορφή διδασκαλίας τον καλούσε, ότι η συνενοχή (και οι αντιστάσεις!) των νέων ηθοποιών γονιμοποιούσαν τη σκέψη του, ότι η δοκιμασία των ιδεών του στη σκηνή ήταν ένα αγώνισμα που τον συνάρπαζε. Και δεν εννοώ βέβαια τις ιδέες για το αρχαίο δράμα, αφού οι συντριπτικά περισσότερες (και νομίζω σημαντικότερες) σκηνοθεσίες του αφορούσαν άλλα, νεώτερα κείμενα. Εκείνο που έχει σημασία, πάντως, είναι ότι η περιπέτεια της σκηνης άρχισε να τον απορροφά όλο και περισσότερο, χωρίς να σταματήσει ποτέ η ενασχόληση του με τα κλασικά γράμματα.

Λοιπόν, εκεί στο φθινόπωρο του 1979, ο Νίκος Χουρμουζιάδης είχε ένα πρωί την πρώτη του αμήχανη συνάντηση με τους εννέα νεαρούς ηθοποιούς του. Ανάμεσά τους η Έφη Σταμούλη και η Καρουφυλλιά Καραμπέτη, ο Χρήστος Αρνομάλλης και ο Νίκος Σεργιανόπουλος (τους δύο τελευταίους τους χάσαμε πρόωρα και παράλογα). Στο γραφείο του, στο Νέο Κτίριο της Φιλοσοφικής, έγινε η ανάγνωση του πρώτου έργου που σκηνοθέτησε μαζί μας: ήταν η *Πόλη*, το εμβληματικό τρίπτυχο της Λούλας Αναγνωστάκη, που ανεβάστηκε λίγους μήνες μετά, τον Μάρτιο του 1980, για πρώτη φορά στη Θεσσαλονίκη.

Ακολούθησαν άλλες είκοσι πέντε σκηνοθεσίες. 1981: Μπέκετ, *Περιμένοντας τον Γκοντό*. 1982: Τσέχοφ, *Θείος Βάνιας*. 1983: Πίντερ, *Ο εραστής και Νυχτερινό σχολείο*. 1984: Αριστοφάνης, *Εκκλησιάζουσες*. 1986: Μισίμα, *Νύχτες χαμένων ερώτων*. 1987: Μπρεχτ, *Ο καλός άνθρωπος του Σετσουάν*. 1987: Γκολντόνι, *Η τριλογία του παραθερισμού*. 1988: Ίψεν, *Νόρα και Έντα Γκάμπλερ*. 1989: *Το τέλος των Ατρείδων* [σύνθεση από τραγωδίες του Ευριπίδη]. 1992: Ευριπίδης, *Άλκηστη*. 1993: Καμπανέλλης, *Ο δρόμος περνά από μέσα*. 1995: Τομ Μέρφυ, *Κονσέρτο Τζίλι*. 1995: Σαίξπηρ, *Δωδέκατη νύχτα*. 1996: Τσέχοφ, *Οι τρεις αδελφές*. 1998: Μπραίαν Φρίελ, *Χορεύοντας στη Λούνασα*. 1999: Σαίξπηρ, *Ο Περικλής*. 2000: Μπέκετ, *Περιμένοντας τον Γκοντό*. 2002: Αριστοφάνης, *Εκκλησιάζουσες*. 2004: Σαίξπηρ, *Ο έ*

μπορος της Βενετίας· 2006: Πίντερ, *Το δωμάτιο και Ασήμαντος πόνος*· 2006: Ίψεν, *Βοικόλακες*· 2007: Τ. Ουίλλιαμς, *Ο γνάβινος κόσμος*· 2007: Μπράιαν Φρίελ, *Μόλλυ Σούην*· 2010: *Ερωτικό συμπόσιο* [αρχαία ερωτικά επιγράμματα και σαιξπηρικά τραγούδια].

Στο ίδιο διάστημα, κάποιες σποραδικές σκηνοθεσίες στο ΚΘΒΕ. 1983: Μπέκετ, *Η τελευταία ταινία του Κραπ και Εντυχισμένες μέρες*· 1985: Σαίξπηρ, *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας*· 1999: Ευριπίδης, *Φοίνισσες*· 2001: Μίντλετον και Ρόουλεϋ, *Οι αλλοπαρμένοι*. Υπηρέτησε άλλωστε το Κρατικό από διάφορες θέσεις ευθύνης: Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου (1974–1977 και 1982–1984), Καλλιτεχνικός Διευθυντής (1984–1985), Πρόεδρος της Καλλιτεχνικής Επιτροπής (1985–1989).

Στην παραπάνω τηλεγραφική παραστασιογραφία θα πρέπει να προστεθούν και οι έξοχες θεατρικές του μεταφράσεις έργων του Ευριπίδη, του Σαίξπηρ, του Γκολντόνι, του Μισίμα, του Φρίελ κ.ά.

Αλλ' ας επιστρέψω στη συνεργασία μας. Μου είναι αδύνατο να συνοψίσω εδώ πόσα κέρδισα εγώ και η Πειραματική Σκηνή (και κυρίως οι νεότατοι, τον πρώτο καιρό, ηθοποιοί της) από την καθημερινή σχεδόν επαφή μ' έναν άνθρωπο της δικής του παιδείας και της δικής του ευαισθησίας. Εκείνος ισχυριζόταν ότι κέρδισε περισσότερα, επειδή μπήκε ξαφνικά το θέατρο και ως καλλιτεχνική πρακτική στη ζωή του, επέμενε ότι ήταν “ετερόφωτος” κι ότι αντλούσε τα πάντα από τους ηθοποιούς του, αλλά αυτός ο ισχυρισμός ήταν μια ακόμα εκδήλωση της μεγάλης γενναιοδωρίας του.

Στην πραγματικότητα, η σχέση του Νίκου Χουρμουζιάδη με το θέατρο ήταν στενή από την αρχή, από τα φοιτητικά του ακόμη χρόνια, μέσω της επιστήμης που καλλιεργούσε. Δεν θα μιλήσω για τις μείζονες εργασίες του πάνω το θέατρο της Αρχαιότητας. Θα πω μόνο ότι προσεγγίζει το αρχαίο δράμα με διπλή θα έλεγε κανείς ιδιότητα: του φιλόλογου και του ανθρώπου της σκηνής, η σκηνή βρίσκεται πάντα στον ορίζοντα της ανάγνωσής του. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο ότι όταν πήρε το πτυχίο του από τη Φιλοσοφική Σχολή του ΑΠΘ και άρχισε, νεαρός φιλόλογος, να διδάσκει στο Κολλέγιο “Ανατόλια”, γρήγορα βρέθηκε να ανεβάζει έργα με τους μαθητές του, οι οποίοι θυμούνται ακόμη σήμερα την εμπειρία εκείνων των παραστάσεων.

Έτσι, η στροφή του στη σκηνοθεσία μπορεί να ήλθε αργά στη ζωή του, την εποχή που έμπαινε στα πενήντα, αλλά ήταν αποτέλεσμα μιας πολύχρονης αργής διεργασίας. Ο Νίκος, απορώντας με τη γνωστή του μετριοφροσύνη για το ρίσκο που παίρναμε προσφεύγοντας σε έναν “ερασιτέχνη”, καταπαιάστηκε με το έργο της Αναγνωστάκη σαν έτοιμος από καιρό, και το αποτέλεσμα δικαίωσε απολύτως και το δικό μας ένστικτο αλλά και τη δική του εμπιστοσύνη σε εντελώς άπειρους τότε ηθοποιούς. Όπως σχετικά άπειροι ήταν στο ξεκίνημα και οι άλλοι σπουδαίοι συνεργ-

γάτες του, στους οποίους έμεινε πιστός ως το τέλος: οι σκηνογράφοι Ιωάννα Μανωλεδάκη και Απόστολος Βέττας, οι μουσικοί Ηρακλής Πασχαλίδης και Κώστας Βόμβολος.

Αν προσπαθούσα, συνοψίζοντας το κοινό αίσθημα του θιάσου, να ορίσω τι έκανε τη συνεργασία μαζί του πολύτιμη, θα στεκόμουν στην ευρεία παιδεία του (για να μη μιλήσω για τα άψογα ελληνικά του), στην απέραντη ευαισθησία με την οποία προσέγγιζε τα έργα και τους θεατρικούς χαρακτήρες, στην υπομονή του να προκύψουν από εσωτερική διεργασία του ηθοποιού οι λύσεις (δεν έδειχνε ποτέ στη διάρκεια της πρόβας), στον σεβασμό του (όχι με την έννοια του καθωσπρεπισμού, αλλά της βαθιάς κατανόησης) απέναντι στα κείμενα και απέναντι στους ανθρώπους. Σε όλη τη διάρκεια των δοκιμών (και όχι μόνο στην αρχή, στην εισαγωγική φάση, που ήταν άλλωστε εξαιρετικά σύντομη) γίνονταν συναρπαστικές παρατηρήσεις και συζητήσεις για τους συγγραφείς και τα έργα, με επιμονή στην ακρίβεια του κειμένου και επιστροφή σ' αυτό κάθε φορά που προέκυπτε σκηνική αμηχανία — εκτός από σκηνοθέτης ο Χουρμουζιάδης ήταν και οξυδερκής δραματολόγος, διεισδυτικός αναγνώστης (μερικές λαμπρές αναλύσεις του έχουν δημοσιευτεί στα *Θεατρικά Τετράδια* και συγκεντρωθεί στον τόμο *Θεατρικές διαδρομές*, εκδ. Στιγμή, 2003). Η άλλη πλευρά του σεβασμού εκφράζεται στις σχέσεις του με τους ηθοποιούς, τους οποίους, ανεξαρτήτως ηλικίας και υποκριτικής εμπειρίας, αντιμετώπιζε ως ισότιμους συνομιλητές· άκουγε προσεχτικά τις απόψεις τους, είχε κατανόηση για τις αντιρρήσεις τους, ενώ έβρισκε πάντα χρόνο να συμπαρασταθεί σε δύσκολες προσωπικές στιγμές τους.

Θα μας λείπει πολύ ο Νίκος Χουρμουζιάδης, το χιούμορ του, η τρυφερότητά του, τα θυμωμένα του ξεσπάσματα, η σταθερή αλληλεγγύη του. Αλλά παρηγοριέμαι με τη σκέψη ότι, επειδή σημάδεψε τη ζωή ολόκληρης της “πειραματικής” οικογένειας, θα είναι πάντα κάπου εδώ γύρω, τώρα που όλα έγιναν τόσο δύσκολα. Τον αποχαιρετώ με λίγους στίχους από τον *Έμπορο της Βενετίας*, όπως ακούγονταν στην ωραία παράστασή του, μελοποιημένοι από τον Γιώργο-Εμμανουήλ Λαζαρίδη:

*Πες μου τ' αστέρια πότε σβήνουν;
Έχουν ματόκλαδα και κλείνουν;
Πού χάνονται και πού κοιμούνται;
Μες στα όνειρά τους μας θυμούνται;*